

Vi hörde början av den 21-åriga Amanda Maiers Konsertstycke i d-moll för violin och orkester från 1875 i en ny inspelning på CD. Det är ett bra exempel på hur Levande Musikarvs notutgåvor (i detta fall av Klas Gagge) i ett slag kan förändra verkligheten. Från att ha varit helt okänt och ohört i modern tid framförs nu Maiers stycke på flera ställen och blir en självklar del av den klingande repertoaren.

Levande Musikarv är inne på sitt sjätte år och har under denna korta tid på ett djupgående sätt påverkat repertoarutbudet genom att tillgängliggöra och levandegöra fantastisk musik ur vårt kulturarv. Dessutom har projektet fördjupat kunskaperna och därigenom stärkt vår kulturella självbild. Vad är då svenskt i vårt musikarv? Tvärtemot vad många tror har ett ständigt flöde av idéer och strömningar från utlandet varit avgörande för utvecklandet av ”det svenska”. När Carl Jonas Love Almquist 1838 utbrister att ”Blott Sverige svenska krusbär har”, är det lätt att hålla med. Samtidigt måste vi vara klara över att när det gäller musik är det typiskt svenska i många fall också förmågan att smälta samman den egna traditionens uttryck med utifrån kommande impulser.

Men behövs verkligen Levande Musikarv? Sker inte en utsällning automatiskt över tid av musik som inte håller måttet? Är inte den repertoarmix vi omges av inom den äldre konstmusiken ett resultat av just denna mekanism? Jo, i många fall är det så, men det är verkligen inte en generell sanning. Skälet till att viss musik inte framförs är ofta helt enkelt att den inte framförs! Detta gäller i högsta grad för vår äldre svenska musik där den absoluta merparten hittills aldrig har fått klinga i modern tid. Och detta trots att här gömmer sig en verklig skatt av potentiella musikaliska upplevelser.

En bakomliggande faktor som styr detta förhållande är tillgången till källorna, till noterna. Den övervägande delen av verken existerar endast i autografer eller i gamla, svåråtkomliga, tryck. Svensk musik har i konsertlivet därför förekommit endast i sparsam omfattning. Vårt musikarv har heller inte haft någon framträdande plats i undervisningen vid musikhögskolorna.

Utgångspunkter

För att göra något åt detta initierade Kungl. Musikaliska akademien för några år sedan det omvälvande projektet Levande Musikarv (www.levandemusikarv.se) med inriktning på den oskyddade musiken – dvs där tonsättaren har varit död i mer än 70 år. Arbetet leds nu av Ann-Charlotte Hell. Vår viktigaste samarbetspartner är Musik-och teaterbiblioteket, som välvilligt förser oss med stora delar av de autografer och äldre tryck som i de flesta fall utgör underlaget för våra notutgåvor.

B Tommy Andersson och jag inledde arbetet med en generalinventering av vår oskyddade svenska konstmusik. Genom en rad olika källor kunde vi efter hårt arbete presentera ett grundmaterial där vi listade tonsättarnamn och översiktliga verkförteckningar. Mig veterligt har detta aldrig gjorts tidigare och det gav en tydlig bild av ett mycket rikt musikarv. Intressant nog upptäckte vi att ca 150 av de runt 600 tonsättarna inte finns med i Sohlmans musiklexikon. Det säger en hel del.

Vi hade tre utgångspunkter för vårt arbete:

- (1) att genom tillgängliggörande av musiken förändra den vitt spridda, men i grunden oriktiga, bilden att svensk konstmusik generellt sett inte håller en särskilt hög nivå. Den allmänna bilden av svensk musik har tyvärr i många fall - och under lång tid - styrts av svepande eller rent av fördomsfulla formuleringar, ibland tillkomna utan att vederbörande ens verkar ha hört eller läst musiken. Därför bestämde vi oss för att i riktlinjerna till Levande Musikarvs textförfattare betona vikten av sakligt objektiva bedömningar av tonsättarnas verk och insatser i det svenska musiklivet.
- (2) att särskilt lyfta fram de kvinnliga tonsättare som trots bristande möjligheter till högre utbildning - och trots ett inlåsnande könsrollstänkande - ändå lyckades skapa musik av en kvalitet som mycket väl kan mäta sig med de samtida manliga kollegernas.
- (3) att genom digitaliseringen råda bot på sårbarheten när det gäller vårt musikaliska arv, där multnande papper, bleknande bläck, skador av kopieringsapparater mm utgör ett växande hot.

Levande Musikarv har tre huvudinriktningar:

1) Fritt nedladdningsbara källkritiska och emenderade editioner av utvalda verk med hög konstnärlig halt och med en noggrant utformad notgrafik. (De emenderade utgåvorna bygger på äldre tryck där vi digitalt har rättat och kommenterat uppenbara fel). Bland utgåvorna finns också verk av idag okända tonsättare som visar sig hålla en mycket hög nivå och i många fall dessutom äger en personlig egenart. Deras verk blir genom Levande Musikarv nu en alltmer uppskattad del av vårt konsertliv. Vägen till en utgåva är lång och startar med en inventering och bedömning av musiken, följda av en noggrann urvalsprocess, editionsarbete och korrekturläsning. Sakkunnig för editionerna är Anders Wiklund och sakkunnig för notgrafiken är Anders Högstedt. För de emenderade utgåvorna är Magnus Svensson sakkunnig.

2) Texter av musikforskare om tonsättare, verk och musikmiljöer - på både svenska och engelska. Texterna beställs hos musikforskare, går igenom och översätts till engelska. Sakkunniga för texterna är Gunnar Ternhag och Erik Wallrup.

3) En unik databas som sedan flera år håller på att byggas upp för all svensk konstmusik, dvs tonsättare från 1600-talet fram till idag. Här återfinns hittills – förutom närmare 1000 notutgåvor och nästan 300 tonsättarbiografier - över 5000 registrerade oskyddade verk.

I Levande Musikarv ingår allt från operor och orkesterverk till kammarmusik, körverk och pianostycken mm. Redan från början var kvalitet ett nyckelbegrepp. Projektet samlar därför idag många av landets främsta musiker, dirigenter, editörer, notgrafiker och musikforskare.

Pågående verksamhet

Levande Musikarv förändrar för alltid vår svenska musikhistoria som i och med detta delvis måste skrivas om. Den stora kunskapsökningen ger dramatiskt ökade insikter om det musikaliska skapandet genom tiderna liksom dess förutsättningar och villkor.

Att digitalt ge ut notitioner och texter har flera fördelar: de är gratis för nyttjaren, ev. ändringar kan lätt göras i efterhand, inga lagerkostnader eller porto/transportkostnader behövs. För dem som vill ha musiken i pappersform med omslag samarbetar vi med Svensk Musik. Till skillnad från vad som är risken med tryckta noter kommer musiken i databasen aldrig att kunna vara "slutsåld" eller oåtkomlig. Digitaliseringen är dessutom en i grunden demokratisk process utan geografiska gränser som snabbt ger möjligheter till en förnyad och berikad repertoar.

Redan efter dessa första år kan vi konstatera att kännedomen om projektet är mycket hög inom musiklivet i Sverige och utomlands. De nya utgåvorna och texterna laddas ned av hundratals personer och används vid konserter, i programblad, vid radiosändningar, vid skivinspelningar och i texthäften. Nästan dagligen får vi uppskattande ord om verksamheten, som uppenbarligen svarar mot ett enormt och ökande behov. Databasen har blivit "Källan" med stort K.

I dessa tider med allsköns overifierade uppgifter på nätet och där "alternativa fakta" har blivit en realitet, står vår akademi som en garant för kunskaper, trovärdighet och kvalitet.

Våra utgåvor av orkesterverk följs ofta direkt av ett flertal konsertframföranden. Ett exempel är konserten med Sveriges Radios Symfoniorkester under Tobias Ringborgs ledning i Berwaldhallen den 9 juni med Helena Munktells orkesterverk "Bränningar" samt enaktsoperan "I Firenze" som Anders Wiklund helt nyligen har editerat för oss. Och repertoarprofilen hos våra orkestrar och andra konsertgivare håller nu faktiskt på att i grunden förändras till förmån för svenska tonsättare. Inte minst tydligt är detta för andelen kvinnliga tonsättare. Också från utlandet får vi många förfrågningar - just Munktells "Bränningar" har exempelvis framförts även av Kazakstans Symfoniorkester.

De skyddade tonsättarnas verk kan vi av upphovsrättsliga skäl inte lägga ut i databasen. Däremot kan vi länka till tonsättarnas egna hemsidor. Det blir ett effektivt sätt att minska klyftan mellan nu levande och äldre avlidna tonsättare. Insikten väcks hos allt fler att alla tonsättare en gång har varit nutida och att alla nutida tonsättare en gång kommer att vara avlidna och dåtida.

Betydelsen för framtidens musikliv

Med hjälp av notutgåvorna och texterna i Levande Musikarv skapar vi nu allt bättre förutsättningar för fler och bättre interpretationer av svensk musik. För att snabbare kunna förändra balansen i repertoaren och ge möjlighet till framväxten av interpretationstraditioner för svensk musik behöver vi också se till att den blir en självklar del i utbildningen vid landets Musikhögskolor. En föregångare i detta avseende är Musikhögskolan i Malmö, som sedan ett par år i sitt utbud - och med anknytning till Levande Musikarv - erbjuder kurser i Musikalisk gestaltning för både studenter och alumner. Vi hoppas nu att även andra musikhögskolor skall följa det exemplet. Vi arbetar också för att inom den musikvetenskapliga forskningen öka intresset för den svenska musiken.

Hittills har vi varit lyckosamma i våra ansträngningar att söka medel till Levande Musikarv för de första åren, och vi är oerhört tacksamma för det stöd vi har fått. Nu söker vi medel för fortsättningen – även från Staten. Förhoppningarna är att vi skall kunna fortsätta detta unika och nationellt övergripande engångsprojekt, som förutom att det innebär en digitalisering och ett tillgängliggörande av vårt klingande kulturarv också på ett positivt och dynamiskt sätt påverkar repertoarbetet samt berikar bilden internationellt av Sverige som kulturland.

Nu skall vi få höra en av ensemblerna från Musikhögskolan i Malmö framföra två satser ur Erik Åkerbergs Pianokvintett i a-moll op. 18. Ett verk som 1888 vann Musikaliska Konstföreningens kompositionstävling. Åkerberg – vem känner hans musik idag? – reste till Paris 1887 och studerade för César Franck och träffade också bl.a. Vincent d'Indy och Emmanuel Chabrier. För studenterna var han ett helt okänt namn, och för dem det har varit en utmaning att lära känna det intrikata tonspråket och att bilda sig en uppfattning om hur det bör gestaltas. De har inte kunnat gå genvägen att lyssna på en inspelning, för det finns ingen! Det vi nu får höra är en ögonblicksbild av var de befinner sig på sin spännande interpretationsresa. När de så småningom är färdigutbildade vid skolan har de i bagaget med sig en helt ny syn på vårt svenska musikarv. De fem är Arsema Asghodom och Hannah Lindmossen violin, Helga Löfvenius viola, Nuno Cardoso cello och Albert van Pham piano.

Professor **Tomas Löndahl**,
ordförande i Levande Musikarvs ledningsgrupp